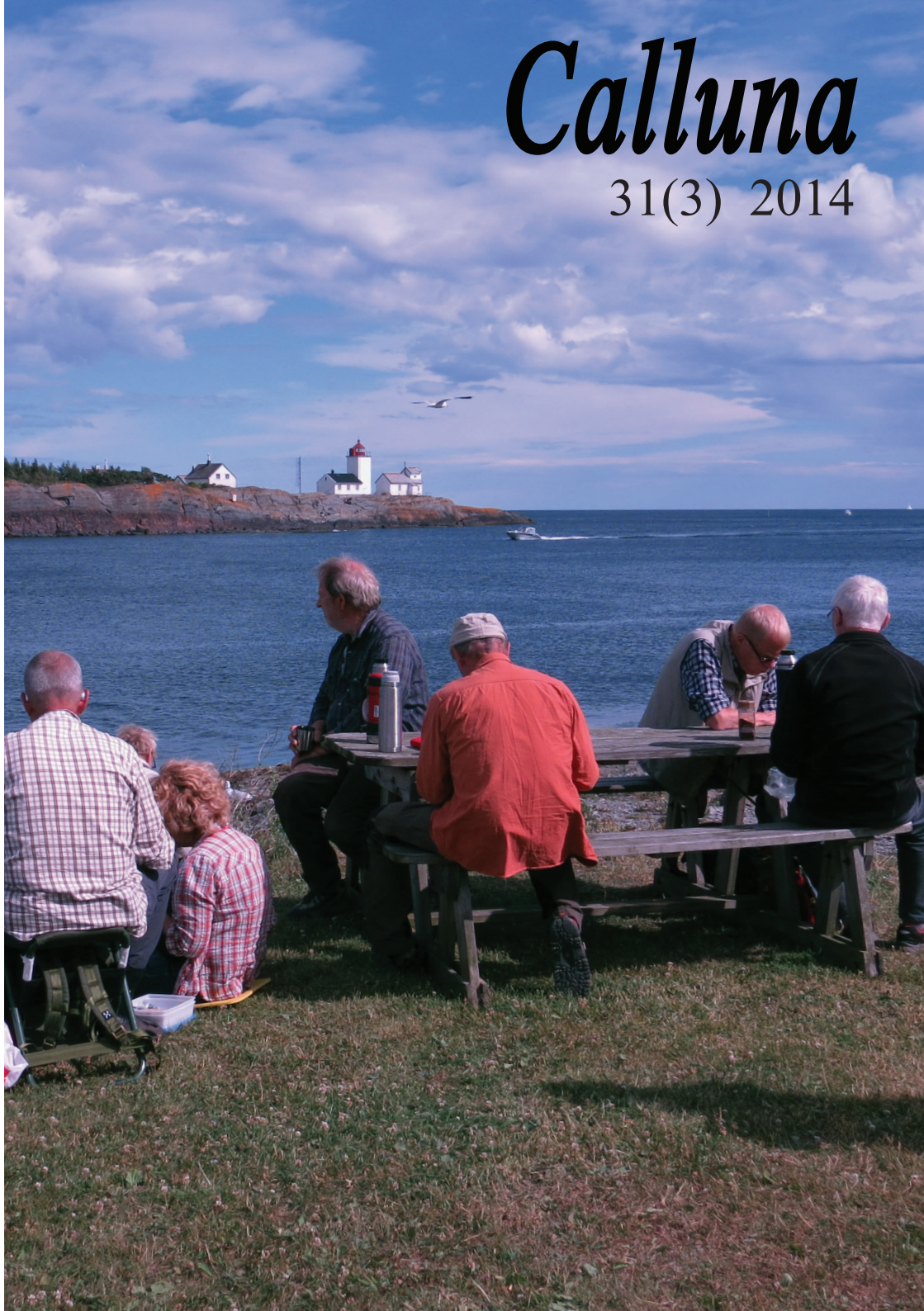

Calluna

31(3) 2014

Calluna

Utgiven i samarbete mellan

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING och
BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

ÅRG. 31 2014 nr 3

ISSN 2000-2335

Redaktör: Birgitta Herloff Ansvarig utgivare: Gösta Börjeson

VÄSTERGÖTLANDS BOTANISKA FÖRENING

Plusgiro: 482 38 80-2 Årsavgift: 100 kr

Adress: c/o Studieförbundet Sjuhärad
Yxhammarsgatan 8-10 503 31 Borås

Hemsida: <http://vbotaniskaforening.se>

STYRELSE:

Ordf: **Gösta Börjeson**
Dammgatan 10 566 32 Habo
036-40611 gosta.borjeson@telia.com

V ordf: **Anders Bohlin**
Halltorpsgatan 14 461 41 Trollhättan
0520-35040 anders.bohlin@telia.com

Sekr: **Ulla-Britt Andersson**
Tingvallavägen 3 461 32 Trollhättan
0520-10798 0708958625@euromail.se

Kassör: **Olof Janson**
Kårtorp 1 533 97 Götene
0511-53026, 53016

Övriga: **Michael Johansson**
Bodagatan 27 507 42 Borås
0704-552247 ambrosia20@live.se

Pontus Johansson
Varvhult Lilla Björket 504 91 Sandhult
0700-987182 pontus.e.johansson@hotmail.se

Karin Kjellberg
Stenum Västtomten 532 94 Skara
0511-61007 kjellberg.karin@telia.com

Peter Laudon
Ryttaregårdsv. 14 532 73 Varnhem
0511-60586 peterlaudon@telia.com

Erik Ljungstrand
Järkholmsvägen, pl 614 436 56 Hovås
0708-559628

Enar Sahlin
Box 3 438 05 Hindås
0301-10848 enar.sahlin@telia.com

Lennart Sundh, SUNDH MILJÖ
Odengatan 24 521 43 Falköping
0709-667959 hem: 0515-16759
sundh.miljo@telia.com

Rapportmottagare: Lennart Sundh
Floraväktarsamordnare: Enar Sahlin
Exkursjonskommitté: Erik Ljungstrand, vakant

BOTANISKA FÖRENINGEN I GÖTEBORG

Plusgiro: 52 41 55-9 Årsavgift: 100 kr

Adress: Botanhuset
Box 461 405 30 Göteborg

Hemsida: <http://www.bfig.se>

E-post:

STYRELSE:

Ordf: **Aimon Niklasson**
Trolltjärn 18 436 40 Askim
031-261378 / 0736-254461
aimon@bahnhof.se

V ordf: **Staffan Wall**
Gibraltartgatan 44 412 58 Göteborg
031-160560 / 0766-346240
wall@chem.gu.se

Sekr: **Erik Ljungstrand** (se vänsterspalten)
V sek: **Kenneth Bergerson**
Karduansmakareg. 26 415 07 Göteborg
031-266637 / 0707-872415
kennethbergerson@gmail.com

Kassör: **Sören Svensson**
Båtsman Grås g. 11 . 22 57 Hisings Backa
031-523865 / 0703-222403
soren.svensson@mbox303.tele2.se

Övriga: **Ragnild Crawford**
Önneröd 150 442 72 Kärna
0303-226123 / 0730-228517
ragnild.neil.crawford@gmail.com

Claes Gustafsson
Storesandsvägen 7 430 82 Donsö
0703-210641
claes.gustafsson@bioenv.gu.se

Mats Havström
Styrsö Tångenväg 39 430 84 Styrsö
0702-775190 mats@havstrom.se

Enar Sahlin (se vänsterspalten)
Börje Wernersson
Heljereds Byväg 13 428 36 Källered
0737-255678
borje.wernersson@gmail.com

Floraväktarsamordnare: Enar Sahlin
Exkursjonskommitté: Erik Ljungstrand, Eva Andersson, Kenneth Bergerson, Linda Hansson

Ordföranden i VBF har ordet

Gösta Börjeson

Dammgatan 10, 566 32 Habo, gosta.borjeson@telia.com

Sommaren är i skrivande stund som varmast, men växtligheten i mina trakter har utvecklats väl ändå tack vare en riklig nederbörd. Den för året tidigt utvecklade floran har kommit i fas med almanackan. Nu återstår bara att se hur bär- och svamp-säsongen utvecklas.

Som jag meddelade på årsmötet blev vi av med vår lokal i Borås mycket hastigt. Sedan dess har vi sonderat möjligheter på olika håll, och tack vare Michael och Alf-Rune har vi nu fått möjlighet att hyra ett utrymme hos Studieförbundet centralt i Borås. Vi delar det med STF och Naturskyddsföreningen. Adressen är Yxhammarsgatan 8 – 10. Flytten av vår materiel har redan påbörjats. Hoppas nu bara att denna lösning av lokalfrågan blir lite mer permanent.

En exkursion till Falbygden nyligen avslöjade att tillståndet för fjädergräset

var mycket dåligt. Nuvarande skötsel ger inget bra resultat. Dessutom ser läget för drakblomman inte bra ut. Båda arterna är ju de riktiga juvelerna i Falbygdsfloran och här måste nog till krafttag för att vända den tråkiga trenden. Tillsammans med ansvariga för skötseln skall vi försöka få till en bättre utveckling.

Som framgick av vår verksamhetsberättelse har medlemsantalet i föreningen minskat drastiskt. Detta inträffar samtidigt som styrelsen håller på att genomgå en generationsväxling. Vi måste verkligen ta oss en funderare över hur våra aktiviteter skall se ut framöver och vilka förändringar som behöver göras. Ett nytänkande behövs nog här.

Med detta nummer får du höstens program. Vi hoppas det finns aktiviteter som lockar. Väl mött till träffarna i höst!

Gösta Börjeson skriver också om insådda väggkantsväxter, däribland backnejlika, i detta nummer av Calluna (sidan 5).

Foto: Gösta Börjeson

Botaniska Föreningen i Göteborg

Program för perioden september 2014 - februari 2015

Torsdag 25 september, kl. 19: Tallurskogen i nytt ljus. Vi får höra skogsbiologen *Sebastian Kirppu* berätta om sitt arbete med tallnaturskogarna i mellersta och norra Sverige, med tyngdpunkten i Dalarna, där han själv bor. Bland sällsyntare kärlväxter, som hör hemma i detta slags skog, kan nämnas mosippa och smällvedel, men det är på kryptogamsidan som dessa till synes så magra skogar hyser sin största artrikedom, framför allt av svampar och lavar, somliga unika för just denna naturtyp. De som hörde Sebastian berätta om skogen i radioprogrammet "Sommar" den 16 juli får här en chans att träffa honom i verkligheten.

Torsdag 30 oktober, kl. 19: Växter jag mött. Alla medlemmar i BFiG är denna afton varmt välkomna att dela med sig av årets fynd och botaniska upplevelser från när och fjärran. Du kan ta med dig digitalfoton, dior eller pappersbilder, herbarieark eller konvolut för att visa dem för oss andra. Du kan berätta om goda minnen, framföra "allmänna funderingar" eller delge tips på intressanta utflyktsmål. Anmäl dig gärna till sekreteraren redan några dagar i förväg, så att han kan planlägga kvällen på bästa sätt. För dig som planerar att visa digitala bilder gäller att dessa helst bör föreligga i "rent" JPEG-format, vara tvåsiffrigt numrerade ("01.jpg", "02.jpg" o.s.v.), ej större än 3 MB, samt lämnas in till sekreteraren (helst på ett USB-minne) senast tisdag 28 oktober, för att kontrollera att allt fungerar.

Onsdag 5 november, kl. 19: Bestämningkväll. *Erik Ljungstrand* hjälper till att bestämma nordiska kärl- och stråfseväxter som ni inte lyckats namnge eller kanske känt er osäkra på, samt presenterar den viktigaste bestämningssliteraturen avseende dessa. Vilka karaktärer är goda? Vilka är mindre bra? Tag med er de belägg eller fotografier som ni undrat över, eller lyssna bara och lär. Samling vid entrén.

Torsdag 20 november, kl. 19: Bokauktion. Botanisk litteratur ur våra avlidna medlemmar Sven-Olov Strandhedes och Sven Bergqvists bibliotek, jämte donerade böcker från Georg Söderlund med flera, kommer att auktioneras ut av *Lars Arvidsson*. Auktionen äger rum i sal 1 på Botanus. En möjlighet att granska böckerna i förväg erbjuds från kl. 18:00. Det går inte att lämna in några skriftliga bud, utan endast att ropa själv (eller genom ombud). Endast kontant betalning på plats accepteras och inropad litteratur skall medtagas direkt. **Observera att denna begivenhet endast är öppen för medlemmar i BFiG.**

Torsdag 18 december, kl. 19: Öland – helt annorledes än de andre Sweriges Provincier. Kan man verkligen hitta något nytt på Öland? Denna fråga ställde sig *Ulla-Britt Andersson* och hennes man Thomas när de år 2008 inledde en nyinventering av Ölands kärlväxtflora. Trots att närmast "otaliga" botanister genom åren hade besökt denna avlånga ö visade det sig att allt ingalunda redan var upptäckt, varken bland sällsynta växtarter eller skyddsvärda lokaler. Nu börjar själva inventeringen närma sig sitt slut, men givetvis återstår mycket att göra, i synnerhet genom herbarie- och litteraturstudier. En första "apitretare", en utflyktsguide, planeras utkomma under hösten 2014, presenterande 67 botaniska "smultronställen" spridda runt omkring hela Öland. Förhoppningsvis föreligger denna i tryckt skick till föredraget, som kommer att presentera ett urval av dessa "botaniska pärlor". Därtill kommer även ett antal intressantare fynd som påträffats under inventeringen att kunna beskådas.

Torsdag 29 januari, kl. 19: Artportalen. *Margareta Edqvist*, huvudansvarig för floraväktariat i Sverige och tidigare ordförande i SBF, kommer att "visa och berätta" för oss om den nya artportalen och dess funktioner. Vi får veta hur man rapporterar in sina egna fynduppgifter och hur man kan söka fram vad som redan föreligger inlagt med hjälp av olika slags "begränsningar" (vissa arter, ett speciellt geografiskt område, en särskild tidsperiod etc.). Margareta avser även att presentera ett gott urval av artportalens övriga funktioner, såsom bilder, olika statistiska sammanställningar och de "listor" som jämför olika rapportörer.

Torsdag 26 februari, kl. 19: DNA-molekyler och botanik. Ända sedan återupptäckten av Gregor Mendels lagar (för snart 115 år sedan) har genetisk information haft stor betydelse för den botaniska forskningen. Watsons och Cricks beskrivning av DNA-molekylens uppbyggnad ledde till att tekniker för att kunna "läsa" DNA-sekvenser framtogs under 1970-talet, men dessa kunde inte komma till större användning förrän PCR-metoden utvecklades under nästa decennium. Dagens sekvensbestämningstekniker är oerhört effektiva och man kan idag "kartlägga" organismers hela arvsmassa på kort tid. Botaniska Trädgårdens prefekt *Mari Källersjö* berättar om den omfattande nya kunskap som vi fått tack vare DNA-tekniken, och hur denna har påverkat vårt sätt att arbeta med såväl artbestämning som botanisk systematik.

LOKAL för våra föredrag är, om inget annat anges, Botanhusets (f.d. Botaniska institutionens) föreläsningssal på Carl Skottsbergs gata 22 B i Göteborg.

Tyvärr går det inte att ställa upp husets entrédörr i samband med mötena, men någon medlem kommer att finnas i närheten av entrédörren för att släppa in dem som kommer i tid. Om du skulle råka bli försenad till ett föredrag kan du knacka på föreläsningssalens bakre fönster (gå uppför backen till vänster från entrén), så kommer det snart någon och öppnar för dig.

ALLA är välkomna till föredragen härövan, vilka arrangeras av Botaniska Föreningen i Göteborg, även de som (ännu) endast är medlemmar i Västergötlands Botaniska Förening, liksom vänner och bekanta till medlemmarna. Vi samarbetar dessutom med Studieförbundet.

FONDMEDELSANSÖKNINGAR FÖR ÅR 2015. Alla medlemmar i Föreningen kan ansöka om penningmedel ur "Harald Fries' och äldre medlemmars fond" för "Botaniska undersökningar, främst avseende Västsveriges flora". Ansökan skall senast den 31 december 2014 ha inkommit till:

*Botaniska Föreningen i Göteborg
Box 461
405 30 Göteborg*

Ansökan skall innehålla en kortfattad beskrivning av projektet jämte en beräkning avseende dess sannolika kostnader; för de projekt som tidigare har beviljats medel skall dessutom en redogörelse för hur dessa använts bifogas.

Botaniska Föreningen i Göteborg och Västergötlands Botaniska Förening

Exkursionsprogram för vegetationsperioden 2014 (del 3)

För exkursionerna gäller följande:

- Deltagande i exkursioner bör anmälas, om ej annat anges, till Erik Ljungstrand (0708-559628). Uppge vilken exkursion, namn, telefonnummer och eventuell tillgång till bil. Om du inte anmält dig minskar möjligheten att få plats i bil för vidare transport. Bilburna bör *alltid* anmäla sig, för planeringens skull, samt om möjligt infinna sig vid den första samlingsplatsen (om de är flera). Endast de som är anmälda kan informeras om sena ändringar i programmet, eller i det fall exkursionen skulle ställas in. Anmäl dig helst inte mer än en vecka i förväg – det blir så svårt att hålla reda på.
- Fältklädsel, inklusive stövlar, rekommenderas (om ej annat anges). Glöm ej luppen!
- Tag med matsäck (även på kvällsexkursionerna, om du så önskar).
- Samlingstiderna avser tid för avfärd, så var på plats i tillräckligt god tid innan.
- Samåk i största möjliga utsträckning. På många lokaler är parkeringsmöjligheterna mycket begränsade.
- Ersättningen till bilägaren är 18 kr per mil, vilken insamlas bland medföljande passagerare, om ej annat har överenskommit.
- Eventuella frågor ställs till Erik Ljungstrand (se ovan), Eva Andersson (031-583141), Kenneth Bergerson (031-266637), Linda Hansson (0707-148551) eller direkt till exkursionsledarna.

Lördag 27 september: Vår återkommande ruderatexkursion i **Göteborgstrakten** med *Erik Ljungstrand*. Vi hoppas även i år kunna visa ett antal lokaler med så rik och varierande ruderatflora som möjligt. Ingen närmare beskrivning av vilka platser vi kommer att besöka är möjlig att ge ännu; detta avgörs inte förrän tidigast kvällen innan exkursionen. Samling vid Botanusket kl. 9:00 – om ej annat meddelas. Anmälan senast 25 september.

För planeringen av ruderatexkursionen uppmanas alla de medlemmar, som finner någon intressant lokal med mer eller mindre underliga ruderatväxter, att meddela detta till Erik Ljungstrand.

Söndag 28 september: Mossexkursion kring **Äskhult** i Förlanda ledd av *Jan Kuylenstierna* med bistånd av *Kjell Georgson*. Äskhults by ligger på en av norra Hallands många drumlinor, på vars nordsida det finns artrika översilningsmarker, bitvis utbildade som rikkärr. Vi hoppas få se ett flertal intressanta våtmarksmossor i dessa. Ca 1 km vandring i lätt terräng. Samling vid Botanusket kl. 9:00 och på parkeringen i Äskhult kl. 10:00. Stövlar påbjudes! Samarrangemang med Hallands Botaniska Förening. Anmälan senast 25 september.

Lördag 11 oktober: Årets svamptur för oss till **Bokedalen** under ledning av *Robert Daun*. Här finns både rik lövskog och magrare barrskog, så det bör vara goda utsikter till påträffa svamp, men vad som kan hittas är närmast oförutsägbart – storsvamparna är ju högeligen nyckfulla. Ca 3 km vandring i mestadels lätt terräng. Samling vid Botanusket kl. 9:15 och vid Jonsereds station kl. 10:00. Samarrangemang med Göteborgs Svampklubb och Partille Svampvänner. Anmälan senast 9 oktober.

Måndag 16 februari 2015: En "vinterinkursion" genom **Växthusen** i Botaniska Trädgården med *Mats Havström*. Om du har längtat efter att få skåda "något grönt" under den långa, mörka vintern så är detta rätt tillfälle. Ett flertal exotiska växter från varmare länder borde blomma som bäst, inte minst "kuddvivorna" ur släktet *Dionysia*. Samling vid växthusentrén kl. 18:00. Fältklädsel behövs ej. Anmälan senast 13 februari.

Insådda vägkantsväxter – en inkörsport för floraintresset?

Gösta Börjeson

Dammgatan 10, 566 32 Habo, gosta.borjeson@telia.com

I början av 2000-talet byggdes bostadsområdet Sjogarp i Habo. Läget med utsikt över Vättern lockade många att flytta till en ny bostad. Den sluttande marken gjorde att slänterna vid de nyanlagda vägarna blev branta mot öster. I ett par av dessa har man sått in ”ängsväxter” för att på så sätt försköna närområdet. Nu har denna ”ängsflora” hunnit utvecklas till en färg- och formprakt som fångar de närboendes uppmärksamhet och undran av vad det kan vara som man inte sett tidigare.

På *De Vilda Blommornas Dag* gjorde vi ett besök på platsen och försökte reda ut begreppen. Jag har också vid flera besök mött grannar som gärna vill veta vad det är de har runt knuten. När kommunens arbetslag har slagit av alltihop när det blommor som bäst har man reagerat och visat att man vill ha kvar sin blomsterprakt. Jag har nu försökt att förmedla till kommunens tjänstemän värdet av att vänta med slåttern och kanske även göra ett uppehåll något år.

Insådda och planterade växter har alltid setts över axeln av botanister, som inte räknat dem till den ”riktiga” floran. Kanske borde vi inta en lite mer tolerant hållning och inse att det kan väcka ett slumrande växtintresse.

Vad är det då som har fångat intresset utefter dessa vägar? Här är ett knippe av de mest uppmärksammade arterna:

Stor ängssyra *Rumex thyrsiflorus*
 Rödnarv *Spergularia rubra*
 Backnejlika *Dianthus deltoides*
 Pimpinell *Poterium sanguisorba*
 Blomsterlupin *Lupinus polyphyllus*
 Getväppling *Anthyllis vulneraria*
 Gullklöver *Trifolium aureum*
 Pricknattljus *Oenothera muricata*
 Äkta johannesört *Hypericum perforatum*
 Stortimjan *Thymus pulegioides*
 Gråbinka *Erigeron acris*
 Kanadabinka *Conyza canadensis*
 Ullört *Filago arvensis*
 Rödklint *Centaurea jacea*
 Bergklint *Centaurea montana*
 Prästkrage *Leucanthemum vulgare*

Blommande vägkant i Habo

Foto: Gösta Börjeson

En resa mellan hägg och syren

Ulla-Britt Andersson (text) & Thomas Gunnarsson (foto)

Kummelvägen 12, 386 92 Färjestaden, ullabritt.oland@gmail.com

Botaniska Föreningen i Göteborg genomförde i maj 2014 en resa till Skåne. Det var 26 förväntansfulla deltagare som på torsdagsmorgonen samlades vid Råbyhills vandrarhem i Hörby. Ledare var Erik Ljungstrand och Åke Svensson. Den förstnämnde kräver ingen närmare presentation, den sistnämnde är ordförande i Lunds Botaniska Förening och mycket kunnig i Skånes flora.

1 maj

När alla hade samlats vid vandrarhemmet körde bilkaravanen mot nordväst till Söderåsen. Bokskogen hade precis slagit ut och ljuset silade ner genom det ljusgröna bladverket. Strax utanför nationalparken

gick vi in i skogen och trängde oss genom snåren av klobjörnbär *Rubus lindebergii*. I en kallkälla växte kustgullpudra *Chrysosplenium oppositifolium*, den enda kända lokalen i Sverige. I våra grannländer Danmark och Norge finns arten spridd. Den skiljs från gullpudra *C. alternifolium* på att bladen hos kustgullpudra är motsatta medan de är strödda hos gullpudra, något som artepiteten skvallrar om. Även bäckbräsma *Cardamine amara* med sina röd-violetta ståndarknappar växte längs det lilla flödet. I en välgkant hittade Erik rundmaskros *Taraxacum ancistrolobum*, en lätt igenkännbar senblommande maskros. Bladskriften är vingade, bladen har en stor hjärtlik ändflik och vitaktiga nerver. Det är en ”snäll maskros” dvs. den är inte vass någonstans.

Färden fortsatte åt sydost och Långstorpets vårdhem norr om Höör. Vid vårdhemmet finns en välfylld trädgård där en del växter har spridit sig ut i den omgivande skogen. Både mjuk lungört *Pulmonaria mollis* och röd lungört *P.*

Kustgullpudran beskådas

rubra kunde beses i lövskogen. Även blommade skogsviol *Viola riviniana* och lundviol *V. reichenbachiana* studerades och det var ett bra tillfälle att nöta in skiljekaraktärerna. Skogsviol har breda, mörkblå kronblad som överlappar samt stora foderbihang. Lundviol har smalare kronblad som är ljuslila och ej överlappande, foderbihangen är mycket korta. Även korsningen mellan de två violerna växte i närheten, dess karaktärer är intermediära.

Så var det dags för lunch som intogs i solen nära Gamla Bo vid Västra Ringsjön. På gräsmattan växte ljusgröna mattor av blekarv *Stellaria pallida*. Detta var ett bra tillfälle att jämföra skillnaden mot våtarv *S. media*. Tvekar man är fröna till hjälp, blekbruna hos blekarv och mörkbruna hos våtarv. Alldeles i närheten fann vi bokarv *S. neglecta* som vi senare under resan såg på flera lokaler. Det roliga i kråksången är att våtarv är korsningen mellan blekarv och bokarv där sedan en kromosomtalsfördubbling har skett. Desmeknopp *Adoxa moschatellina* växte nära parkeringen och i strandskogen snärjde humle *Humulus lupulus*. Passerat ”bäst före datum” hade lundvårlök *Gagea spathacea* medan däremot rödblärans *Silene dioica* blommor lyste vackert längs stigen. Bladen av lundarv *Stellaria nemorum* hade precis kommit upp.

Efter lunchen fortsatte vi söderut mot Rövarekulan. Vitskråp *Petasites albus* hade gått i frukt, både hanliga och honliga exemplar letades fram. Bladen är typiska med omväxlande små och stora tänder. De stora bestånden med ramslök *Allium ursinum* hade precis börjat att blomma medan endast de första bladen hade kommit upp hos kåltistel *Cirsium oleraceum*.

Norr om Vombsjön ligger Borstbäckens naturreservat, ett mycket vackert område. I bokskogen fanns det gott om ljusgröna blad av lundslok *Melica uniflora*. Några arter som ” förföljde ” oss under resan och som vi fann på de flesta lokaler vi besökte var jordreva *Glechoma hederacea* och buskstjärnblomma *Stellaria holostea*. Längs stigen växte skogsbingel *Mercurialis perennis* och vanlig gulplister *Lamium galeobdolon* subsp. *galeobdolon*. Nära bäcken hittades flera exemplar av lundviva *Primula elatior*, många stod i sin bästa blom. Lundvivan gjorde verkligen skäl för sitt artepitet, den var högst. Bladen på bokarna var gulgröna, ett tecken på fosforbrist. Den kalkrika jorden binder fosfor vilket gör att växterna får svårare att upp detta viktiga näringsämne ur jorden. Flera exemplar av fnösckticka *Fomes fomentarius* fanns på en gammal stående torraka av bok. På stigen växte Gelerts maskros *Taraxacum gelertii* och skogsbräsma *Cardamine flexuosa*. När ett blommande exemplar av skogsveronika *Veronica montana* hittades gick digitalkamerorna varma.

Vitskråp i Rövarekulan

Dagen avslutades vid Fiskarehuset i Fulltofta naturreservat vid Östra Ringsjön där syftet var att leta upp spjutskråp *Petasites spurius*. Det speciella med bestånden längs Ringsjöns stränder är att endast hanplantor finns och att de växer just vid en insjö. I övriga delar av Sverige är alla exemplar av spjutskråp honliga och växer endast på havsstränder. Larm om en läderbagge på en av toaletterna föranledde diverse akrobatiska eftersök men tyvärr utan återfynd.

2 maj

Vi körde genom Fyledalen med vacker bokskog. Vid Lyckås växte stora bestånd med bitterskråp *Petasites japonicus* i vägkanten. Bladen har små tänder och blommorna sitter i en flocklik ställning. När de precis ska slå ut lär de likna hårt knutna blomkålshuvuden. Fläcklungört *Pulmonaria officinalis* kunde ses i vacker blom medan hålnunneört *Corydalis cava* hade passerat sitt maximum. Från den närbelägna parken hade vitfryle *Luzula luzuloides* smitit ut, den har blad som är långhåriga i kanten. Även parkgröe *Poa chaixii* kan räknas till parkrymlingar och känns igen på sina vasst kantiga bladslidor och mörkgröna blad.

Öster om Ystad vid Köpingsbro letade Åke upp överblommade exemplar av alvarveronika *Veronica praecox*. De växte mellan järnvägsspåren varför en viss försiktighet krävdes av deltagarna. Vårkorsört *Senecio leucanthemifolius* subsp. *vernalis* blommade däremot rikligt och var betydligt lättare att fotografera.

Resten av dagen ägnades åt Stenshuvuds nationalpark. Vi började med området vid Hällevik där en hel del trädgårdsflyktingar noterades. Vid parkeringen lyste det blått av högvuxen hästtunga *Pentaglottis*

Skymningsstjärna

sempervirens. Nästan överblommad var italiensk blåstjärna *Hyacinthoides italica* medan blå- och vitblommig hybridklockhyacint *H. hispanica* x *non-scripta* var i sin bästa färging. Den sistnämnda är hybriden mellan spansk och engelsk klockhyacint men numera vanligare är föräldraarterna. Pedagogiskt växte skymningsstjärna *Ornithogalum boucheanum* bredvid sin förväxlingsart aftonstjärna *O. nutans*. Kalkbladens insida hos skymningsstjärna har ett tydligt grönt parti i mitten vilket saknas hos aftonstjärna. I avenbokskogen fanns en hel del järnek *Ilex aquifolium*, även den spridd från odling. Stora trassliga bestånd av skuggveronika *Veronica hederifolia* subsp. *lucorum* växte i snåren. Buxbom *Buxus sempervirens* blommade rikligt liksom ormöga *Omphalodes verna*. De karakteristiska bladen hos lundbräsa

Backfryle

Cardamine impatiens kunde studeras av hugade spekulanter. En tydligt rosablommig lundviol blev välförtjänt fotograferad. Vi gick genom en vacker avenbokskog. Nya lundväxter för resan var myska *Galium odoratum* och tandrot *Cardamine bulbifera*. Vätteros *Lathraea squamaria* växte i skogen som rotparasit på avenbok *Carpinus betulus*. På lite torrare mark fanns det gott om sankt Pers nycklar *Orchis mascula*, även den prickiga varianten som på Gotland benämns ormnycklar. Efter ett visst besvär kunde ett exemplar av göknycklar *Anacamptis morio* letas upp, tyvärr inte i blom. En ny lokal för backfryle *Luzula divulgata* hittades av Åke. Troligen är arten förbisedd, den hittas lättast när den blommar. Arten är tuvad som ängsfryle *L. multiflora* men denna art är ännu ej i blom. Backfryle är mer högväxt än knippfryle *L.*

campestris och har få, stora blomhuvuden med långa ståndare och pistiller. Erik kunde demonstrera groddplantor av murgröna *Hedera helix*, något man sällan ser. På återvägen passerades en torräng som hyste några plantor av storjungfrukam *Aphanes arvensis* och en del hedblomster *Helichrysum arenarium*.

Därefter körde bilkaravanen till parkeringen vid Naturum. I skogen fick vi se ytterligare en lungört nämligen mörk lungört *Pulmonaria obscura*. På en liten kulle växte smultronfingerört *Potentilla sterilis* utom räckhåll för att riskera nedtrampning. De små vita blommorna och de trefingrade bladen kan möjligen förväxlas med späd fingerört *P. micrantha* men den sistnämnda saknar utlöpare. Vi fortsatte genom skogen upp till toppen av Stenshuvud. Väl uppe kunde vi se Bornholm tydligt. Runt Östra huvudet blommade rödnarv *Spergularia rubra* något som måste vara rekordtidigt! Även sandkrassing *Teesdalia nudicaulis*, vårtätel *Aira praecox* och knölgröe *Poa bulbosa* hade hittat lämpliga växtplatser. För att underlätta för botanisterna har de vildväxande oxbären delat upp Skåne sinsemellan. På Stenshuvud växer endast svartoxbär *Cotoneaster niger*, på Kullen skåniskt oxbär *C. kullensis* och rött oxbär *C. scandinavicus* finner man på Söderåsen. Under den branta nedstigningen mot havet passerades den s.k. klippträdgården med mattor av överblommad raggary *Cerastium brachypetalum*. Bladrossetter och vinterståndare av stor sandlilja *Anthericum liliago* växte bredvid. Under ett större klippblock hade glansbräken *Asplenium adiantum-nigrum* rotat sig. Till de mer småväxta arterna måste småjungfrukam *Aphanes australis* och spenslig ullört *Logfia minima* räknas.

Vårkällört

Nedanför själva klippträdgården växte åtskilliga plantor av backfryle, det var ett återfynd från 2011. Alla som valde den branta vägen kom lyckligen ner. Nere vid stranden och längs stigen växte ytterligare tuvor av backfryle. En ljunghed passerades där de typiska blågröna rakborstarna av borsttåtel *Corynephorus canescens* stack upp. Nästan överblommad vanlig backsippa *Pulsatilla vulgaris* subsp. *vulgaris* fick kamerorna att smatträ. Erik demonstrerade bladen på nyutslagen hultbräken *Phegopteris connectilis* vilket är något så ovanligt som en apomiktisk ormbunke. På den fuktiga kanten av mullvadshögar hade vårkällört *Montia minor* slagit till och färgade tuvorna gulgröna. Något som glädde deltagarna extra var att de ståtliga majnycklarna *Dactylorhiza majalis* subsp. *majalis* redan hade kommit i blom. Även småvänderot

Valeriana dioica blommade och både hanliga och honliga exemplar förevisades. Ormtunga *Ophioglossum vulgatum* och loppstarr *Carex pulicaris* var andra innevånare i fuktängen. Uppe på en tuva hittades klockmurkla *Verpa conica*. Mätta på upplevelser vände deltagarna tillbaka mot Hörby och snart var alla mätta av annan anledning.

3 maj

Färden gick i österled mot Lyngsjö kyrka. På en betesmark och i en sandig, öppen rasbrant växte gott om fågelarv *Holosteum umbellatum* och klibbveronika *Veronica triphyllos*, många fortfarande i vacker blom. Även grådådra *Alyssum alyssoides* och sanddådra *Camelina microcarpa* hade hittat till slänten. Småplantor av riddarsporre *Consolida regalis* konfunderade oss innan Erik

löste problemet med sedvanlig säkerhet. På kanten av rasbranten stod vackert blommande sandglim *Silene conica*.

Vi förflyttade oss ca 600 meter söderut där Åke lyckats hitta ett enda exemplar av vårveronika *Veronica verna* i en väggkant. I närheten fanns det gott om tofsäxing *Koeleria glauca*.

I en fuktäng nära Yngsjö växte rosablimmig rosettjungfrulin *Polygala amarella*. Även majviva *Primula farinosa* blommade fint i rosa ton. Flera exemplar av fläckmaskros *Taraxacum maculigerum* och enstaka liten kärmaskros *T. litorale* blommade på den tuviga marken. De ljusgröna bladen avslöjade tätörten *Pinguicula vulgaris*. Ett 50-tal blommande exemplar av sydmaskros *Taraxacum austrinum* beundrades även av icke hängivna taraxakologer. Detta är den enda lokalen i Sverige och dessutom den nordligaste i världen. På lite torrare mark fanns vårvicker *Vicia lathyroides*, sotmaskros *Taraxacum isophyllum*, pysslingmaskros *T. platyglossum* och brokförgätmigej *Myosotis discolor*. Skiljer pysslingmaskros från dvärgmaskros *T. obliquum* gör man lättast på att dvärgmaskros helt saknar spindelvävsludd på blomstjälken precis under korgen.

Lunchen intogs vid Helge ås utflöde i havet benämnt Gropahålet. På kaninspillning fanns några små vita påväxter, liten fatsvamp *Poronia erici*. Det visade sig i efterhand vara en känd lokal men glädjen att för första gången få se denna skönhet var stor hos artikelförfattaren. På dynerna växte strandvial *Lathyrus japonicus* och klittviol *Viola tricolor* subsp. *curtisii*. Ett stort bestånd med vårveronika (kan man säga så om något så litet?) hittades vid stigen så nu kunde alla fylla på sina minneskort. Några

Sandglim

tuvor av sandtimotej *Phleum arenarium* växte alldeles bredvid. Tyvärr fann vi inga honplantor av spjutskråp vilket har funnits här tidigare.

Vi vände norrut och strax söder Viby gård på en lite kullig betesmark växte luddfingerört *Potentilla heptaphylla*. Bladen är sju-fingrade, mörkt gröna på ovensidan och långhåriga i kanten. Glädjande nog fick Åke upptäcka en ny lokal för trubbstarr *Carex obtusata* i samma betesmark. Med fara för livet letades en planta av alvarveronika upp mellan järnvägsspåren.

På slingrande vägar tog vi oss till Kvarnäsvisken. Där hittades mer luddfingerört på torrbacken tillsammans med blommande morgonstjärna *Ornithogalum umbellatum*. Längre ner mot stranden

av Hammarsjön växte vattenfräne *Rorippa amphibia* och vattenskräppa *Rumex hydrolapathum*. Syftet med att balansera bland tuvorna var i första hand att studera rosmarinvide *Salix repens* subsp. *rosmarinifolia* som växte med några buskar nära sjöstranden. Bladen är långsträckta med plana kanter och ståndarna är längre än hos krypvide *S. repens* subsp. *repens*. Nere vid sjökanten växte vasstarr *Carex acuta*, bunkestarr *C. elata* samt deras hybrid. Hybriden kännetecknades av klenare utbildade tuvor och varierande längd på stödbliden.

Exkursionen avslutades nära Simonstorp, norr Hässleholm, där vi studerade det som påstås vara de högsta tallarna *Pinus sylvestris* i Sverige. De gamla, grova träden stod i en bokskog och den högsta mätte 38 meter. Eva Andersson tackade exkursionsledningen för väl genomförda dagar och vi lämnade denna häftiga skog som även var fylld med ”häften”.

Hur var det nu med uttrycket ”mellan hägg och syren”? Jo, det stämde exakt. När vi åkte ner till Skåne blommade häggen längs vår färdväg och när vi vände åter hade de första syrenerna slagit ut.

Luddfingerört studeras

Sommarfynd

Skriv och berätta om fynd du gjort under växtsäsongen. Eller kanske under vintern? Här bidrar Erik med ett fynd av backfryle. En bild av ett backfryle från Skåne finner du på sidan 9.

Själv kan jag inte ståta med någon ny art för Västergötland men jag blev i alla fall glad när jag hittade en mellansporre.

Redaktören

Backfryle

Än går det att upptäcka nya, inhemska arter i Västergötland! Den femtonde juli hittade Jennie Jonsson och jag backfryle *Luzula divulgata* på Havsklinten i Askim sn (nordväst om Stora Amundön på insidan av f.d. Säröbanan, strax invid ”Packhuskarlarnas väg”).

Såvitt jag känner till föreligger inga säkra tidigare fynd av denna art från vårt

landskap, däremot har jag själv upptäckt den både i Halland (Sönerbergen i Onsala sn) och Bohuslän (Älgön i Lycke sn och Brattön i Solberga sn).

Fyndet var inte helt oväntat, detta då berget Havsklinten utgörs av ”rikberg” med bl.a. blodnäva och slätterfibbla.

Erik Ljungstrand

Mellansporre

I Calluna nr 4 2012 berättade jag om vad jag under några år funnit i min närmaste omgivning, bostadsrättsföreningen Masthugget i Göteborg. Det var en ganska lång lista, som jag fyllde på i nr 4 2013.

Hittills i år har det blivit åtta nya noteringar och den roligaste är mellansporre *Linaria repens* × *vulgaris* som jag fann den 19 juli. Det enda exemplaret växte i en

ovårdad rabatt på Masthuggsterassen med föräldrarna på varsin sida.

I Västergötlands flora anges att den är sällsynt och noterad från 27 lokaler, under ökning men lite uppmärksammas. Detta var ju inte ett särdeles märkvärdigt fynd men väldigt roligt ändå att hitta.

Birgitta Herloff

Långexkursion till Kragerø

Ulla-Britt Andersson (text och foto)

Tingvallavägen 3, 461 32 Trollhättan, 0708958625@euromail.se

Sommarens långresa 2014 gick till Norge och Telemark, närmare bestämt Kragerø med omgivning. Exkursionsledare var Roger Halvorsen, Norge och Erik Ljungstrand, Sverige. Vi var 21 deltagare, som en tidig söndagmorgon, den 22 juni, åkte från Sverige till Norge. För några av oss gick starten från Sverige omkring kl. 6. När det gäller aktiviteter av detta slag är det inga svårigheter att komma ur sängen, äta frukost och komma iväg. Väl framme i Moss tog det inte mer än 20 minuter innan alla sex bilarna var samlade. Sista bilen (hybridbil) smög ljudlöst fram och anslöt sig till gruppen. Gruppbiljett till färjan mot Horten löstes. Vi kom billigt undan då flertalet deltagare var pensionärer, halva priset.

Vid framkomsten till **Horten** anslöt sig Roger Halvorsen, vår lokale guide. Vi hade förmånen att få ha denne trevlige och underhållande norske gutt i vår bil.

Första stoppet blev redan efter cirka 100 meter. Mistel *Viscum album*. Det gällde att vara först under misteln. Den chansen kan man ju inte missa ... Trots att jag var först blev kortet inte bra. Lönnarna som misteln parasiterade på såg heller inte bra ut.

Vi fortsatte till **Karljohansvern**, Sjöförsvarets före detta anläggning, i utkanten av Horten. Den utnyttjas nu som friluftsområde men är också en fin plats för botanister. Här växte knölvial *Lathyrus tuberosus*, ryssgubbe *Bunias orientalis* och gräddmåra, korsningen stormåra × gulmåra *Galium mollugo* ssp. *erectum*

Knölvial vid Karljohansvern

Kustsnårvinda vid Karljohansvern

× *verum*. Ny för mig var kustsnårvinda *Calystegia sepium* ssp. *roseata*. Andra arter, som vi såg, var nässelsnårja *Cuscuta europaea* ssp. *europaea*, strandmålla *Atriples littoralis*, marviol *Cakile maritima* ssp. *maritima* och oxtunga *Anchusa officinalis*.

Och det är nu det börjar ... alla oxlar och oxbär. Vi startade med vitoxel *Sorbus*

aria, sedan fagerrönn *S. meinichii*, med sin stora ändflik samt (svensk) oxel, *S. intermedia*. Det kommer mera.

Det var inte bara oxlarna som följde oss under excursionerna utan även oxbär. Oxbäret vi hittade här var rosenoxbär, *Cotoneaster dielsianus*, som känns igen på sina tätt håriga, runda bär.

Färden fortsatte mot Sandefjord – Larvik – Brevik – Grenmar. Restiden blev lång. Vi försökte undvika betalvägar och tog därför småvägar. Rätt som det var stötte vi på avstängda vägar och då var det bara att vända. Så småningom kom vi fram till **Grenmar**. Hungriga. Lunchen intogs på en asfalterad parkeringsplats, som samtidigt var en byggarbetsplats. Det var tur att det fanns flera parkeringsfickor så bilarna fick plats och att vi kunde duka upp och äta vår lunch på de resterande lediga platserna.

Grenmar är ett gammalt namn för Langesundsforden. Här studerades grenmarsoxeln *Sorbus subpinnata*. Jag kunde ju inte i min vildaste fantasi tro, att jag skulle få se Erik Ljungstrand bakom galler, men så var det. Stående bakom ett stängsel visade Erik grenmarsoxeln. Den anses ha uppstått ur en korsning mellan en vitoxel och rönn *S. aucuparia*. Nämnas kan att tyskoxel *S. torminalis*, vitoxel och rönn är inblandade i alla oxlar. Här fanns även oxbär såsom svartoxbär *Cotoneaster niger*; spärroxbär *C. divaricatus* och lingonoxbär *C. horizontalis*. Vi gjorde en mellanlandning vid en park strax intill för att titta på tyskoxel. Snacka om pedagogik.

Bilarna parkerades vid ett köpcenter i **Stathelle**. Efter en kort promenad såg vi bladrosetterna av svartahavskål *Brassica elongata* ssp. *integrifolia* samt vackert blommande gulreseda, *Reseda lutea*. Därefter for vi ända ut i havsbandet till

Starrstudier i Langesund

Langesund. Förhoppningen var att få se fjällsippan *Dryas octopetala*. Promenaden gick ut-med stranden och vidare mot berghällar som sluttade ner i vattnet. Mycket att se på. Artlistan blev lång och innehöll bland annat fältkrassing *Lepidium campestre*, klippoxel *Sorbus rupicola*, strandkål *Crambe maritima*, fältmalört *Artemisia campestris* ssp. *campestris* samt norskoxel *Sorbus norvegica*.

Där stigen blev brantare fanns den! Likt en pärla på mörkgrön kudde lyste fjällsippan med sina vita kronblad.

De som ville fördjupa sig i starr kunde göra det. Fågelstarr *Carex ornithopoda*, vispstarr *C. digitata*, glesstarr *C. distans* samt slankstarr *C. flacca*.

Fjällsippa i Langesund

Vidare purpurknipprot *Epipactis atrorubens*, rött oxbär *Cotoneaster scandinavicus*, rynkoxbär *C. bullatus* och fjällgröe *Poa alpina*.

På **Rognstranda camping** letade vi förgäves efter sanddraba *Draba nemorosa*. Vi tittade i stället på rödkörvel *Torilis japonica*, bäckveronika *Veronica beccabunga*, strandstarr *Carex paleacea*, bergmynta *Clinopodium vulgare*, kungsmynta *Origanum vulgare*, vippärt *Lathyrus niger* och sötvedel *Astragalus glycyphyllos*. Lingonoxbär visade sig även här.

Färden fortsatte mot Kragerø, en liten, smal och kurvig väg. På högersidan reste sig en bergvägg. När vi fick se rosen glim *Atocion armeria*, förstod vi varför färdledaren valt den här vägen. Rosen glimmen hade sällskap av bergglim *A. rupestre*, backvial *Lathyrus sylvestris*, sötvedel, svartbräken, *Asplenium*

trichomanes ssp. *trichomanes* samt stenbräken *Cystopteris fragilis*.

Tisdagens exkursioner gick till Kragerø omgivningarna. Vi besökte Sjoen, Sluppan, Ånevik, Grønnåsen, Smedsbukta och Valberg.

Besöksmålet i **Sjäen** var röd skogslilja även kallad rödsyssla *Cephalanthera rubra*. Och visst fanns den där. Det var inte så många exemplar. Fotograferna fick sina bilder. Där växte också skogssvingel *Drymochloa sylvatica* och skogsvicker *Vicia sylvatica*. Ännu en rödsysslelokal väntade.

På stigen mot rödsysslan i **Sluppan** sågs borstnejlika *Dianthus barbatus*, blodnäva *Geranium sanguineum*, skuggnäva *G. pyrenaicum*, vit björnloka *Heracleum sphondylium* ssp. *sphondylium*, ormbär *Paris quadrifolia*, gulkronill *Hippocrepis emerus* och slätterblomma *Parnassia palustris*. Som utlovat fick vi se rödsysslan

Ånevik

på denna lokal också. Många, jag vågar nog säga alla, kunde här studera en för dem ny underart, hårig mellanros *Rosa dumalis* ssp. *subcollina*.

En underbar plats att rasta på var **Ånevik**. Kaffepaus. Här noterades kust-arun *Centaurium littorale* var. *littorale*, strandloka *Ligusticum scoticum*, strandstarr, ormtunga *Ophioglossum vulgatum* och kärrtörel *Euphorbia palustris*.

På vägen, före klättringen uppför **Grønnåsen** såg vi gulcronill och spirbjörnbär *Rubus grabowskii*. Den sistnämnda har för mig blivit en favorit bland björnbären. De rosa blommorna stod så fint mot det ljusgröna bladverket. Dessutom luktade den gott. Detta björnbär är en pollenparasit, tar pollen från en annan art. Om dag ett var en oxeldag, tenderade dag två att bli en ormbunksdag. Den lilla grusvägen ledde oss fram till flera bestånd av uddbräken *Polystichum aculeatum*. De gamla bladen låg kvar. Vi gick förbi ett stort bestånd av mattlumner *Lycopodium clavatum* ssp. *clavatum*. Sen dök de upp, ormbunkarna, kambräken *Blechnum spicant*, hultbräken *Phegopteris connectilis*, bergbräken *Thelypteris limbosperma* med sina små sporgömmen ute i kanterna samt skuggbräken *Polystichum braunii*.

Så började klättringen uppför åsen. Jobbigt men det var det värt. På vägen upp ännu fler fina bestånd av uddbräken. Efter ytterligare några meters klättring stod ärtvicker *Vicia piciformis* tillsammans med luktsmåborre *Agrimonia procera* och bergjohannesört *Hypericum montanum* framför oss. Precis när nerklättringen skulle börja, blev det en lektion om gräs. Hässlebrodd *Milium effusum*, skogssvingel, långsvingel *Schedonurus giganteus*, strävlost *Bromopsis benekenii*

En liten grenbingel i Smedsbukta (till höger i bilden)

samt lundskäfting *Brachypodium sylvaticum* kunde vi studera.

Fram till första världskriget bedrevs i **Smedsbukta** handel med England, Holland och Danmark. Man handlade med bland annat trä och is. Med ballasten hem, som kunde bestå av sand och sten, följde frön och frukter. Vissa växter finns kvar än. Första växten som letades upp var grenbingel *Mercurialis annua*, ett exemplar. Vidare smal vildpersilja *Aethusa cynapium* var. *cynapium*, rödmalva *Malva sylvestris* ssp. *sylvestris*, gulreseda *Reseda lutea* samt murruta *Asplenium rutamuraria*. En ny art för Norge blev det också, sydäppelros *Rosa micrantha*.

På vägen mot **Valberg**, lokalen för fagerviol *Viola suavis* såg vi korsningen gaffelbräken × svartbräken *Asplenium septentrionale* × *trichomanes* ssp. *trichomanes*, som på norska heter svartola, pricknattljus *Oenothera muricata* och vildpalsternacka *Pastinaca sativa* ssp. *sylvestris*. Och så kom den, fagerviol, med flera plantor. Det var för sent för att se den blomma. Den blommar redan i mars. Inte långt från fagerviol fanns parkfryle *Luzula forsteri* och även vitfryle *L. luzuloides*. På den här promenaden fick vi se revfingerört, *Potentilla reptans* även

Jomfruland

den med fyllda blommor. På hemvägen åkte vi förbi de dammar, där man vintertid hämtade isen, som sedan fraktades till främst England.

Dag tre gick färden med taxibåt till **Jomfruland**, en liten ö utanför Kragerø. Ön är föreslagen till nationalpark. Vi gick iland vid Øytangen.

På **sandstranden** växte mursenap *Diplotaxis muralis*, östersjörör *Ammophila arenaria* × *Calamagrostis epigejos*, ett fåtal plantor av martorn *Eryngium maritimum*, purpurknipprot, grönpyrola *Pyrola chlorantha* samt dynknipprot *Epipactis helleborine* ssp. *neerlandica* var. *neerlandica*.

Ett stort bestånd av skogsnettviol *Platanthera bifolia* ssp. *latiflora* noterades.

Vi gick genom både tallskog och hasselskog för att komma ut vid fågelstationen. Strax intill växte ängsnäva *Geranium pratense*, sandmålla *Atriplex laciniata* och sodaört *Kali turgida*.

Nu befann vi oss på utsidan av ön, som vår norske ledare uttryckte det. Här fick Erik något glasartat i blicken. Vi stötte på en gammal (cirka 300 år) klippoxel som med största sannolikhet var den klippoxeln som Edvard Ellingsen skrivit om på 1800-talet. Edvard Ellingsen föddes 1847. Efter att ha vinglat oss fram på en **stenig strand**, kom vi till en liten strandäng, där lunchen intogs. Här växte stallört *Ononis spinosa* ssp. *hircina*, knutnarv *Sagina nodosa*, salttåg *Juncus gerardii*, smultronklöver *Trifolium fragiferum* och kattfot *Antennaria dioica*. Som på beställning dök ängsstarr *Carex hostiana*, loppstarr *C. pulcaris* och nålstarr *C. dioica* upp.

Efter att ha passerat genom en hästhage kom vi fram till **Hovedgården**. Här beskådades Nordens största ask *Fraxinus excelsior*, säkerligen mer än 500 år gammal. Den inbjöd verkligen till att klättra i, vilket några av deltagarna

gjorde. Strax intill låg en liten tjärn med sydknappsäv *Eleocharis palustris* ssp. *waltersii*, hästsvans *Hippuris vulgaris* och liten andmat *Lemna minor*.

Dags att lämna ön med färja tillbaks till Kragerø. Precis som under de övriga dagarna hade vi ett strålande vackert väder och kunde njuta av den vackra skärgården.

Tillbaks på fastlandet. Utefter en bergskant på vägen från färjan kunde vi se fjällhällebräken *Woodsia alpina*.

Den fjärde dagen var också hemresedagen. Det var en upplevelse, att i **Åsstranda naturreservat** bland den svarta stenen, som fallit ner från bergskanten få se massor av purpurknipprot, även tvåblad *Neottia ovata*. Tidigare har här varit gott om flugblomster *Ophrys insectifera*. Nu fanns inte ett enda.

Området runt **Bøle kvarn** i **Skien** (som fortfarande är igång) är ett ”botaniskt kulturarv”. Det pratas om Svartahavsperioden. Efter första världskriget importerades korn från nämnda område, varvid det följde med växter och frön därifrån. Import kom även från Amerika och Australien. När kvarnen rengjordes (tömdes) följde frörester med och rotade sig i området.

Vid kvarnen hittade vi spärroxbär, murruta, ryssgubbe, borstsenap *Sisymbrium loeselii* och rotkörvel *Chaerophyllum bulbosum*. Den manshöga rotkörveln, med sina uppsvallda leder, täckte ett stort område. Vi försvann i beståndet, så höga var de.

Några av deltagarna klättrade uppför den branta bergväggen bakom kvarnen för att komma ovanför den. Vi andra gick runt kvarnen och tog en lättare väg upp. Väl uppe möttes vi av rosenkronill *Securigera varia* och ullig hjärtstilla *Leonurus cardiaca* ssp. *villosus*, enda lokalen i Norge.

Bredlostan *Bromopsis pubescens* tilldrog sig fotografernas intresse likaså rundlöken, *Allium rotundum*. Med fara för livet fotograferades även den.

På skogsvägen till **Djupedalsmyra** noterades kärrfibbla *Crepis paludosa* och nordisk stormhatt *Aconitum lycoctanum* ssp. *septentrionale*. Kärret bjöd på flera olika orkideér såsom jungfru Marie nycklar, *Dactylorhiza maculata* ssp. *maculata*, sumpnycklar *D. majalis* ssp. *lapponica* och knottblomster *Malaxis monophyllos*. På tillbakavägen över kärret fick vi se myggblomster, *Hammarbya paludosa*. Bland starrarna kan nämnas tagelstarr *Carex appropinquata* och dystarr *C. limosa*.

Väl framme vid bilarna var det dags att ta farväl. Väininnan som var med för första gången på en botanikresa saknade en lokal - **festlokalen**. Men å andra sidan har ju varje dag varit som en fest med många fina upplevelser och varje stopp en festlokal.

Ett stort tack till våra guider, Erik och Roger. Ett tack även till Kenneth som skött den ekonomiska biten. Som avsked fick vi njuta av Roger Halvorsens fina och stämningsfulla solosång.

Rosenkronill vid Bøle kvarn

Etterlysning: svenske navn på pors *Myrica gale*

Roger Halvorsen

Hanevoldveien. 15, N-3092 Sundbyfoss, Norge, roghalv@gmail.com

Navnet pors er et riktig gammelt navn om vi skal tro språkforskere. Det påstås at navnet har sine røtter langt tilbake i historien. Hjalmar Falk og Alf Torp skriver i sin ”Etymologisk ordbok over det norske og det danske sprog” (1903 – 1906) at det vel er et ”egte nordisk ord” som blant annet finnes i stedsnavn flere steder, enten som ”pors” (Porsgrunn og Porsanger i Norge) eller i sammensetninger med sideformen post og andre nærstående former (Postmyr f.eks. Kragerø i Telemark, Norge o.a.st.) Det finnes også i overgangsformen ”borse” i både norske og danske dialekter. Andre former kan være purs (Gotland), svinfors (Mora), pos og pås (Danmark fl. st.)”

August Lyttkens (1912 – 1915) anfører Porst fra Tyskland og Pors og Post fra Holland. Navnet pors (i mange varianter) regnes som et fellesgermansk navn på denne planta. I Sverige finnes dette dessuten i mange sammensetninger (se Lyttkens, b. 1) I den norske utgaven av ”Våre ville planter” (1952) skriver Rolf Nordhagen, professor i botanikk:

”Navnet *pors* er fellesgermansk (i tysk *Porsch*, *Porsse*, *Post*). Det må være uhyre gammelt, og dets egentlige mening er ukjent. Gammelnorsk hadde foruten *pors* også det sammensatte ord *porsskógr*, som betydde ”myr der det vokser pors”.

Han nevner også at det i gammelnorske skrifter nevnes *porsmungát* som var et slags øl.

Pors

Foto: Roger Halvorsen

Et annet merkelig navn en finner på pors er ”gagel” som er kjent fra bl.a. det hollandske språket. I Norge er dette ordet et navn på kortnebbgås *Anser brachyrhynchus*. Her finnes det også mange varianter: gaula, govla, gogla, ofte også i sammensetninger som gagelband og gogleband, de store gåseploene som flyr over Norden på trekket. Hos oss er det imidlertid ingen sammenheng mellom planta pors og gås. Gagel og goggel er et onomatopoetikon knyttet til lyden en hører når gåseploene på vei til eller fra hekkeplassene på Svalbard.

En etterlysning

En tredje navnegruppe, kanskje enda mer spennende, er kjent fra grensetraktene mellom Norge og Sverige. I Østfold var tidligere navnet **kynning** (bl.a. i Skjeberg), (kanskje også **kjørning**?) kjent. Dette er et navn som fra gammelt av også er brukt i deler av Sverige ifølge Lyttkens. Han nevner Körning fra Västergötland (1700-1800-tallet), Kiörning, Tiörning og Tjörning.

Professor Ove Arbo Høeg skriver i sitt store verk "Planter og tradisjon" (1976):

"Kynning. Ordet støter opp til området for ordet *körning* i Bohuslän, men er sterkt på retur i Norge nå. Berg, Borge, Kråkerøy, Rakkestad, Skjeberg, Torsnes."

Navnet finnes i dag i slektsnavnet Kynningsrud i Østfold.

Nå undres jeg på om noen av Callunas lesere kjenner til navnene kynning, kjörning og liknende former fortsatt er kjent og brukt i Bohuslän, Västergötland eller andre steder i Sverige og om dette plantenavnet er å finne igjen i stedsnavn i Sverige.

Sannsynligvis er navn i denne siste navnegruppa, slik Arbo Høeg skriver for Norges del, nærmest ute av bruk også i Sverige. Imidlertid har jeg fått høre at det skal finnes innsamlet materiale av gamle og lokale plantenavn fra Sverige. Er det noen som vet hvor dette eventuelt kan finnes eller kan skaffe meg noen adresser hvor jeg kan få hjelp?

Roger Halvorsen på BFiG:s ekskursjon till Norge.

Foto: Ulla-Britt Andersson

Från läsarna

Det är så roligt att höra ifrån er läsare. Jörgen Grahn och Britt-Marie Börjeson uppskattade mina botaniska minnen i förra numret av *Calluna*. Jag har här uteslutit de berömmade orden men visar här vad de skrev i övrigt.

Redaktören

Jörgen Grahn skrev:

Jag tycker jag minns att du skrev i *Calluna* att du inte kommer ut på så långa och svåra exkursioner numera. Därför bifogar jag ett foto på idegranen på Styrso. Jag var där idag -- följde din artikel i *Calluna* från -97 och koordinaten i Artportalen.

Till slut hittade jag trädet/busken -- det hjälpte att du beskrev positionen som sydvänd.

Trädet riskerar nog inte på något vis att dö, men det är rätt många bruna och rätt nyligen döda skott. Vårre kunde det dock ha sett ut, i den extrema torkan som har varit (och efter den svåra våren 2013).

Britt-Marie Börjeson skrev:

Jag blev lite full i skratt när du berättade om vedermödorna att pressa växter och visst är det jättesynd att det inte görs även i dagens skola. Själv minns jag att vi gjorde detta och liksom du har jag ett minne av när vi skulle ut i skogen för att lära oss mossor och lavar. Vi skulle klistra upp ett visst antal och lära oss utantill. En som jag fortfarande kan sedan 1965 är bägarlav, eftersom magistern – som vi var jätterädda för – visade att den såg ut som en liten skål (bägare).

Osökt kom jag att tänka på den här dikten av Alf Henrikson:

För sent

När vi pressade örter och gröna träd
fanns det ingen tejp att fästa dem med.
När mot saftig rabarber vi gick till kamp
fanns det ingen cellulosasvamp.
När vi samlade mossor med energi
fanns det ingen plast att förvara dem i.
När det hela blev lätt att hantera
finns det ingen växtpressning mera.

Idegran *Taxus baccata* på Styrso, Västergötlands enda säkra kända nu levande vildväxande exemplar.

Foto: *Jörgen Grahn*

Läsenär i tid och rum

Birgitta Herloff

Skepparegården 6, 413 18 Göteborg, birgitta.herloff@gmail.com

Begreppet läsenär är myntat av författaren och före detta sjömannen Ove Allansson (som för övrigt är uppvuxen i Kvänum) i romanen *Svarvarens första sommar* (1977). Så här skriver Allansson i tidningen *Sjömannen* nr 3 2012: ”Bekvämastet sättet att resa är att läsa, att via böckerna få del av andras liv och erfarenheter; resa in i andra kulturer, länder och städer; resa socialt geografiskt, historiskt.”

Under våren och sommaren har jag ”rest” såväl historiskt som geografiskt. Närmare bestämt under 1700-talet runt stora delar av vår jord. Det började med romanen *Den som jag trodde skulle göra mig lycklig* av Christina Wahldén (2013). Den som ”trodde” var Linnéärjungen Daniel Solander som skrev så i ett brev daterat 1 december 1768 och avsänt från Rio de Janeiro till sin läromästare. Den som ”skulle göra honom lycklig” var Linnés äldsta dotter Elisabeth Christina, Lisa Stina kallad. I boken får man följa Daniel och Lisa Stina från ungdomstidens blyga förälskelse till deras död. Hon blev kvar i Uppland. Han reste ut i världen. De hade ingen kontakt med varandra.

Lisa Stina kunde nog ha blivit en framstående botanist om hon levde i en annan tid. Hon var en vetgirig flicka men var hänvisad till hem och hushållssysslor. En studie fick hon publicerad: *Om Indianska Krassens Blickande* (Kungl. Vetenskaps-Academiens Handlingar 1762). Räddad av sin mor från en misshandlande otrogen sput till make levde hon tillsammans med

Linnéa

Bild ur C.A.M. Lindmans flora

dottern Sara Lisa resten av livet på Linnés Hammarby. Daniel blev sänd ut i världen. Han bodde den mesta tiden i London och där dog han 49 år gammal. Under sin korta levnad fick han dock uppleva mer än de flesta av sina samtida. Daniel och Joseph Banks var botanisterna som deltog i James Cooks resa till Australien och Nya Zeeland med fartyget Endeavour. Vid inloppet till Botany Bay i Australien ligger två uddar, den ena benämnd efter Solander den andra efter Banks.

Romanens levande skildring av verkliga människoöden under 1700-talet gjorde att jag ville stanna kvar i det århundradet. Ur bokhyllan plockade jag fram ett par böcker för omläsning: *Anders Sparrmans resa av Per Wästberg* (2008) och *Främling. Roman om en svensk i fjärran land* av Monica Braw (2002).

I *Anders Sparrmans resa* får vi återigen följa med kapten Cook, nu på fartyget Resolution. Denna Cooks andra världsomsegling hade syftet att finna den mytiska rikedomsfyllda sydkontinenten men vad han fann var förstas Antarktis kyla och is. I Sydafrika hade Sparrman mönstrat på som zoolog, botaniker och läkare efter att ha vistats en tid i Kapstaden som informator. I romanen får vi följa Cook och Sparrman på färden runt Antarktis och därefter norrut till varmare trakter, bland annat Tahiti och Eldslandet (i alla fall varmare än Antarktis) och åter till Kapstaden. Så var Sparrman åter i Sydafrika där han nu stannade i drygt ett år för botaniskt och zoologiskt utforskande. Åter i Sverige bosatte sig Sparrman i Stockholm där han en tid arbetade med att beskriva sina samlingar och att vårda Vetenskapsakademins naturaliesamling, därefter som fattigläkare. En stor del av romanen upptas av Sparrmans kärleksrelation med sin hushållerska med det, för en göteborgsbotanist, så vackert klingande namnet Lotta Fries.

Främlingen i *Främling. Roman om en svensk i fjärran land* är Carl Peter Thunberg. Handlingen är förlagd till såväl dåtid som nutid. Vi får följa författaren i hennes efterforskningar kring Thunberg och det är en spännande historia hon rullar upp. Jag skall inte här avslöja vad hon finner. Läs själv! Thunberg får man följa från ungdomstiden som hyttpojke en sommar i Kosta glasbruk till hans öden och äventyr i Japan. Vid en vistelse i Holland blev han erbjuden av Holländska Ostindiska Kompaniet att följa med på en resa som extra kirurg. Han tillbringade först ett par år i Sydafrika för att lära sig holländska. Men han ägnade förstas den mesta tiden åt botanisera och samla.

Sedan fortsätter resan via Batavia till Japan. Här har enbart holländare tillåtelse att vistas - därför Thunbergs språkstudier - och enbart på en liten avspärrad ö vid Nagasaki. Han fick emellertid möjlighet att medfölja på den årliga resan till Edo för att betyga shogun vördnad. Thunberg lyckades då och då smita ut från den täckta bärstolen för att botanisera under resan och skrev så småningom den första japanska floran. Även i denna roman finns en kärlekshistoria och dessutom en vänskapshistoria.

En bok, som jag för flera år sedan lånade av en vän lånade jag nu en gång till: *Det lyckliga Arabien* av Thorkild Hansen (1964). Den handlar om en dansk vetenskaplig expedition till sydarabien ("det lyckliga" är enligt författaren en feltolkning - det skall var södra Arabien) med två danskar, två tyskar och en svensk som deltagare. Den svenska deltagaren var Herr Professor Peter Forsskål. Redan från början präglades resan av rivalitet och intriger och så småningom av sjukdom och död. Endast en person överlevde resan och det samlade materialet som nådde Danmark blev liggande i ett arkiv. Det hade gått så lång tid att det fanns viktigare saker att intressera sig för i Danmark. Forsskål drabbades av malaria och avled i Jemen.

I romanerna blandas historiska fakta med hittepå. Vilket som är vilket kan kvitta! Härlig läsning har det varit.

En trött läsenär i sin stol
kan resa från pol och till pol
och från tid till tid
och känna därvid
att det uthärdligt är att ha KOL

Manusstopp för Calluna (4) 2014

Manuskript till Calluna häfte 4, 2014 skall vara redaktionen tillhanda senast den 15 november. Mejla ditt manuskript som oformaterad wordfil, bilder i JPEG och tabeller i excel som bifogade filer till birgitta.herloff@gmail.com

Postadress och telefon:

Birgitta Herloff, Skepparegången 6, 413 18 Göteborg, tel. 031-12 23 90.

Hör gärna av dig i förväg och berätta vad du tänker skriva om.

Västergötlands Botaniska Förening säljer

Västergötlands flora (inklusive CD), 743 sidor	200:-
Västergötlands flora, Supplement 1, 53 sidor	20:-
Västergötlands flora, Supplement 2, 32 sidor	20:-
Västergötlands Flora CD	50:-
Botanisk Västgötalitteratur, 63 sidor	50:-
Floran i Habo kommun, 256 sidor	100:-
Film: "Drakblommans backar" Sundh Miljö	150:-

Eventuell portokostnad tillkommer

Botaniska Föreningen i Göteborg säljer

Göteborgs och Bohus läns fanerogamer och ormbunkar (Fries 1971), 453 sidor	100:-
En frisk och blomstrande perenn (Bernström 1989), 144 sidor	100:-
Medlemmar i BFiG kan köpa böckerna med medlemsrabatt för	75:-

Innehåll

- 1 Börjeson, G. Ordföranden i VBF har ordet
- 2 Program för perioden september 2014 - februari 2015
- 4 Exkursionsprogram för vegetationsperioden 2014 (del 3)
- 5 Börjeson, G. Insådda vägkantsväxter
- 6 Andersson, U.-B. En resa mellan hägg och syren
- 13 Sommarfynd
- 14 Andersson, U.-B. Långexkursion till Kragerø
- 20 Halvorsen, R. Etterlysning: svenske navn på pors
- 22 Från läsarna
- 23 Herloff, B. Läsenär i tid och rum
- 25 Manusstopp för Calluna (4) 2014

Ovan: Stenshuvud besöktes under vårens exkursion till Skåne (sid 6-12)

Foto: *Thomas Gunnarsson*

Framsidan: Från sommarens exkursion till Norge (sid 14-19), utsikt från Langesund mot Langøya

Foto: *Evastina Blomgren*